

**Biuletenio tematika ir tema**

Kultūra ir kultūros politika

**Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**

**Institucinės saugomų publikuotų dokumentų duomenų bazės Lietuvoje ir pasaulyje: autonomija ir integracija**

**Esminiai žodžiai**

Dokumentinis paveldas, kultūros paveldo platformos, skaitmeninimas, atvirumas, integracija

**Serija ir registracijos numeris**

R-2026-6

**Leidimo data**

2026-08-31

**Leidimo vieta**

Vilnius

**Žanras**

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

**Šaltiniai: kategorijos**

- ☒ Teisės aktai ☒ Politinė komunikacija  
☒ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai  
☒ Žiniasklaidos turinys ☐ Socialinių tinklų turinys  
☐ Statistiniai duomenys ☒ Mokslo darbai  
☐ Metainformaciniai produktai  
☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

**Šaltiniai: nuo - iki**

2005 08 25 -  
2026 04 16

**Šaltiniai: kalbos**

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.  
☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos  
☐ Rusų k. ☐ Kitos

**Citavimui (APA stiliumi)**

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2026). *Institucinės saugomų publikuotų dokumentų duomenų bazės Lietuvoje ir pasaulyje: autonomija ir integracija* (R-2026-6). Vilnius.

**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

**Turinio apžvalga**

Šiame darbe:

- apžvelgiamos dokumentinio paveldo išsaugojimo skaitmeniniais būdais vyraujančios tendencijos;
- aptariamos didžiausios šios srities Lietuvos duomenų bazių *E. paveldas*, *E. kultūra*, LIMIS ypatybės;
- išryškunami svarbių pasauliniame kontekste platformų *Europeana*, *Worldcat* ir *HathiTrus* tikslai, duomenų integracijos ir atvirumo vartotojams aspektai.

## 1. Įžanga

Dokumentinis paveldas šiandieniniame pasaulyje suprantamas kaip skirtingo tipo laikmenose ir įvairiose institucijose saugomi unikalūs ir vertingi dokumentai. Pagal Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) apibrėžimą: „Dokumentinį paveldą sudaro reikšmingi, išliekamąją vertę bendruomenei, kultūrai, šaliai ar apskritai žmonijai turintys analoginiai arba skaitmeniniai pavieniai dokumentai arba jų grupės, kurių būklės pablogėjimas ar praradimas būtų didelė netektis. Tokios medžiagos išsaugojimas ateities kartoms yra svarbus siekiant išlaikyti kultūrinę atmintį ir remti įvairių

sričių tyrimus.”<sup>1</sup> Oficiali organizacijos pozicija – dokumentinis paveldas yra visos žmonijos turtas, kurį, atsižvelgiant į kultūrinius papročius, privalu tinkamai saugoti ir visapusiškai atverti visuomenei.

Skaitmeninių technologijų plėtra iš esmės paveikė dokumentinio paveldo saugojimo ir sklaidos principus: greta tradicinio archyavavimo ir dokumentavimo vyksta spartūs bei intensyvūs skaitmeninimo procesai, todėl gausūs duomenys nuosekliai integruojami į įvairias virtualias platformas ir dažniausiai tampa vieši bei greitai prieinami. Pasaulio dokumentinio paveldo skaitmeninimas ir atvėrimas – ir tarptautinių organizacijų, pavyzdžiui, UNESCO, Europos Sąjungos (ES), ir kai kurių nacionalinių institucijų kultūros srities prioritetas. Siekiant centralizuoti informaciją ir užtikrinti turinio prieinamumą bendroje skaitmeninėje erdvėje, nacionaliniu (šalių) ir tarptautiniu lygmenimis kuriamos ir vystomos dokumentinio paveldo bazės. Dėl to vertingus dokumentus kaupiančios ir saugančios atminties institucijos – bibliotekos, muziejai ir archyvai – šiandien, be tradicinių funkcijų, susiduria su iššūkiu, kaip, nepažeidžiant autorių teisių ir licencinių susitarimų nuostatų, kuo efektyviau užtikrinti visuomenės prieigą prie jų išteklių.

Įvairios šalių ir tarptautinės dokumentų valdymo sistemos skiriasi ne tik veikimo principais, reguliavimo modeliais, bet ir galimybėmis naudotis skaitmeniniu turiniu. Vienos platformos orientuojasi į atvirą prieigą ir duomenų integraciją, kitos išlaiko didesnę institucijų kontrolę arba apsiriboja tik metaduomenų pateikimu. Vertingo turinio atvėrimas visuomenei – netolygus procesas, todėl šioje analitinėje apžvalgoje siekiama bendrais bruožais atskleisti, kokios dokumentinį paveldą saugančių institucijų pastangos ir strategijos užtikrinti duomenų prieinamumą vyrauja Lietuvos ir pasaulio kontekste. Darbo objektas – Lietuvos (*E. paveldas, E. kultūra, LIMIS*) ir tarptautinės (*Europeana, Worldcat, HathiTrust*) dokumentinio paveldo platformos. Jose gana įvairiapusiai atsispindi reikšmingiausi suskaitmeninto turinio kaupimo, prieigos, tvarkymo ir reprezentavimo modeliai.

## 2. Skaitmeninimo procesų reguliacija ir deklaruojamos kryptys

Skaitmeninimo procesai šiandien tampa neatsiejama viešojo ir privataus sektoriaus veiklos dalimi. Jų efektyvumas priklauso ne tik nuo technologinių sprendimų, bet ir nuo organizacinės struktūros bei aiškiai apibrėžto teisinio reguliavimo. Institucijų prioritetai lemia šio proceso įgyvendinimo kryptis, kurios įtvirtintos dokumentuose. Juose nustatytos pagrindinės skaitmeninimo užduotys, duomenų valdymo principai, integralumo, turinio atvirumo / uždarumo parametrai.

Lietuvoje **už kultūros turinio skaitmeninimo politikos įgyvendinimą atsakingos šios aukščiausios institucijos:** Lietuvos Respublikos kultūros ministerija kartu su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (nuo 2018 m. rugsėjo mėn.) ir Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba. Kaip reikšmingi subjektai šiame lauke veikia **daugelis atminties institucijų:** bibliotekos, muziejai, viešosios įstaigos, asociacijos ir kitos organizacijos. Dokumentinio

---

<sup>1</sup> UNESCO. (n. d.). Dokumentinis paveldas. Prieiga per internetą: <https://www.unesco.org/en/query-list/d/documentary-heritage>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

paveldo skaitmeninimo procese itin svarbų vaidmenį atlieka **Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka (LNB)**, kuri koordinuoja didžiausią dalį nacionalinių skaitmeninimo iniciatyvų, prisideda prie Lietuvos kultūros paveldo integravimo į tarptautines skaitmenines platformas<sup>2</sup> ir **funkcionuoja kaip nacionalinis skaitmeninimo kompetencijų centras**. Greta paminėtųjų įstaigų, kaip **regioniniai partneriai** veikia Nacionalinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus, Lietuvos jūrų muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, apskričių viešosios bibliotekos; **sektoriniai centrai** – Vilniaus universiteto biblioteka, Lietuvos mokslo akademijos Vrublevskių biblioteka, viešoji įstaiga „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“.<sup>3</sup> Dauguma dokumentus kaupiančių institucijų juos skaitmenina ir publikuoja svarbiausiose nacionalinėse ir tarptautinėse platformose.

**Dokumentinis paveldas** (angl. *documentary heritage*) – tai „reikšmingi, išliekamąją vertę bendruomenei, kultūrai, šaliai ar apskritai žmonijai turintys analoginiai arba skaitmeniniai pavieniai dokumentai arba jų grupės, kurių būklės pablogėjimas ar praradimas būtų didelė netektis. Tokios medžiagos išsaugojimas ateities kartoms yra svarbus siekiant išlaikyti kultūrinę atmintį ir remti įvairių sričių tyrimus.“<sup>4</sup>

Dokumentinio paveldo skaitmeninimas užtikrina ilgalaikį jo išsaugojimą, mažina fizinių dokumentų naudojimą, be to, nebelieka geografinių ar institucinių naudojimo ribojimų. Politinėje kultūros srityje komunikacijoje formuluojamas skaitmeninimo tikslas „perkelti į skaitmeninę formą unikalius ir vertingus kultūros paveldo objektus. Šalies atminties institucijos kaupia ir saugo vertingą kultūros paveldą, kuris yra svarbus Lietuvos tapatumo ir kultūros savitumo išsaugojimui, mokslo, švietimo ir meno plėtojimui, visuomenės kūrybiškumo ir sanglaudos didinimui. Skaitmeninimas leidžia atverti visuomenei saugomas kultūros vertybes, sudaro galimybes naudotis jomis nuotoline prieiga.“<sup>5</sup>

Publikuotų dokumentų skaitmeninimą Lietuvoje reglamentuoja nacionaliniai strateginiai dokumentai, kuriuose nustatyti pagrindiniai kultūros paveldo skaitmeninimo tikslai, principai ir kryptys. Esminiuose šiai sričiai skirtuose valstybės aktuose plačiau ar siauriau numatyta priemonių visuma ir uždaviniai skaitmeninimo tikslams pasiekti:

- vienas pamatinių dokumentų yra **Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija** (2005 m.). Joje pabrėžiama, kad kultūros paveldo objektų skaitmeninimas turi užtikrinti ilgalaikį kultūros vertybių išsaugojimą, efektyvų informacijos valdymą bei platesnį visuomenės informavimą. Skaitmeninimo procesai turi būti vykdomi laikantis vienodų standartų, naudojant šiuolaikines technologijas ir užtikrinant sukurtų skaitmeninių išteklių kokybę.<sup>6</sup>
- **Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijoje** (2009 m.) daug dėmesio skiriama ne tik pačiam skaitmeninimo procesui, bet ir

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2025 m. liepos 31 d.). Kultūros turinio skaitmeninimas. Prieiga per internetą: <https://lrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/lietuvos-kulturos-paveldo-skaitmeninimo-politika/>

<sup>3</sup> Ten pat.

<sup>4</sup> Žr. 1 šaltinį.

<sup>5</sup> Žr. 2 šaltinį.

<sup>6</sup> Nutarimas Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 25 d. nutarimas Nr. 933. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E680D9093843/asr>

skaitmeninio turinio išsaugojimo ateities kartoms koncepcijai. Taip pat pabrėžiama institucijų bendradarbiavimo bei tarptautinių standartų laikymosi svarba.<sup>7</sup>

- **Lietuvos kultūros turinio skaitmeninimo ir panaudojimo gairėse** (2024 m.) apibrėžiami praktiniai skaitmeninimo veiklos aspektai: dokumentų atranka, techniniai reikalavimai, metaduomenų kūrimas, autorių teisių užtikrinimas bei skaitmeninio turinio panaudojimo galimybės. Dokumente akcentuojamas turinio prieinamumas visuomenei, jo panaudojamas švietime, moksle, kultūros sklaidos veiklose.<sup>8</sup>
- **Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo 2025–2027 m. veiksmų plane** (2025 m.), patvirtintame Kultūros ministerijos, konkretizuojami tų metų skaitmeninimo darbai bei prioritetai. Plane numatyta plėsti skaitmeninio kultūros turinio apimtį, modernizuoti skaitmenines kultūros platformas, skatinti 3D skaitmeninimą, gerinti autorių teisių ir licencijavimo sistemas bei investuoti į specialistų kompetencijų ugdymą. Dokumente taip pat numatytas lietuvių kalbos technologijų vystymas ir dirbtinio intelekto sprendimų pritaikymas kultūros sektoriuje. Suformuluotas esminis tikslas – užtikrinti ilgalaikę ir tvarią kultūros išteklių skaitmenizaciją bei jų panaudojimą švietimo, mokslo, turizmo ir kūrybinių industrijų srityse.<sup>9</sup>

Verta paminėti ir svarbiausius tarptautinius dokumentus, kuriuose atsispindi tiek europiniai, tiek pasauliniai dokumentinio paveldo išsaugojimo, prieinamumo ir sklaidos siekiniai:

- **UNESCO „Rekomendacija dėl dokumentinio paveldo, įskaitant skaitmeninį, išsaugojimo ir prieigos“** siekiama užtikrinti dokumentinio paveldo, įskaitant skaitmeninį, išsaugojimą, ilgalaikį prieinamumą ir autentiškumą, taip pat skatinti institucijų bendradarbiavimą ir tarptautinių standartų taikymą. Ypatingas dėmesys skiriamas skaitmeninimui, interneto prieigai, sąveikumui, atviram duomenų naudojimui ir dokumentinio paveldo sklaidai visuomenėje.<sup>10</sup>
- **Europos Komisijos rekomendacijoje dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės** daugiausia dėmesio skiriama kultūros paveldo skaitmeninimui, skaitmeniniam išsaugojimui, prieinamumui ir pakartotiniam suskaitmeninto turinio naudojimui. Taip pat pabrėžiama bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės, bendrų standartų ir sąveikumo plėtra, siekiant visuomenei sudaryti paprastesnę prieigą prie skaitmeninių kultūros paveldo išteklių.<sup>11</sup>

Taigi, publikuotų dokumentų skaitmeninimas Lietuvoje yra nuosekliai organizuojamas procesas, grindžiamas valstybės strateginiais dokumentais. Skirtingus skaitmeninimo aspektus pabrėžiantys

<sup>7</sup> Nutarimas Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 493. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.077D07A447E9/asr>

<sup>8</sup> Įsakymas Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairių patvirtinimo. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2024 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. JV-510. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/fcc2a0f02d7211efbdaea558de59136c>

<sup>9</sup> Įsakymas Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo 2025–2027 metų veiksmų plano patvirtinimo. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2025 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. JV-318. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/00526c141ac011f08fdabd4950271e2c>

<sup>10</sup> UNESCO. (2015 m. lapkričio 17 d.). Recommendation concerning the preservation of, and access to, documentary heritage including in digital form. Prieiga per internetą: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-preservation-and-access-documentary-heritage-including-digital-form>

<sup>11</sup> Europos Komisija. (2021). Komisijos rekomendacija (ES) 2021/1970 dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Prieiga per internetą: [https://lrm.lv.lt/uploads/lrm/documents/files/EK%20rekomendacija%202021-1970%20\(bendra%20kulturos%20paveldo%20duomenu%20erdve\).pdf](https://lrm.lv.lt/uploads/lrm/documents/files/EK%20rekomendacija%202021-1970%20(bendra%20kulturos%20paveldo%20duomenu%20erdve).pdf)

reglamentai užtikrina kultūros paveldo išsaugojimą, skaitmeninio turinio prieinamumą visuomenei ir kultūros integraciją į šiuolaikinę skaitmeninę aplinką. Šioje veikloje išryškėja institucinė įtaka – aktyviai dalyvauja įvairios kultūros, atminties ir švietimo institucijos – bibliotekos, muziejai, archyvai bei mokslo įstaigos. Jos prisideda prie konkrečių praktinių skaitmeninimo veiklų nustatymo ir įgyvendimo, taip pat apibrėžia turinio sklaidos kryptis.

### 3. Suskaitmeninto kultūros paveldo platformos Lietuvoje: tendencijos ir principai

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo darbai telkiasi ne vienoje platformoje. Pastaraisiais dešimtmečiais buvo inicijuojamos ir kuriamos skirtingiems tikslams skirtos sistemos. Šio proceso pradžia laikomi 2005 m., kai pradėta kurti Virtuali elektroninio paveldo informacinė sistema (VEPIS), tapusi portalo *E. paveldas* pagrindu. Dar vėliau imtos vystyti sistemos LIMIS ir *E. kultūra*. Šiandien kultūros paveldo skaitmeninimas Lietuvoje vykdomas per vieną kitą papildančių sistemų tinklą, nes vienas universalus modelis nebūtų pajėgus patenkinti visų kultūros paveldo skaitmeninimo, valdymo ir prieigos poreikių.

Interneto platformos ***E. paveldas*, *E. kultūra* ir LIMIS yra svarbiausios ir didžiausios Lietuvos kultūros ir dokumentinio paveldo bazės, užtikrinančios visuomenės prieigą prie istorinių, kultūrinių, atminties institucijų saugomų vertybių.** Skaitmeniniame amžiuje tokios platformos svarbios, nes archyviniai dokumentai, rankraščiai, senoji, reta spauda, muziejų eksponatai, meno kūriniai ir kitas kultūros paveldas, anksčiau buvęs prieinamas tik fizinėse institucijose, tampa pasiekiamas platesnei auditorijai. Be to, šios platformos svarbios organizuojant ilgalaikius skaitmeninio išsaugojimo, kultūros sklaidos, mokslinių tyrimų ir edukacijos plėtros procesus, didinant atvirumą, institucijų bendradarbiavimą ir skaitmeninių išteklių panaudojimą visuomenės poreikiams.

Lietuvoje dokumentinio ir **kultūros paveldo skaitmeninimas per pastaruosius dešimtmečius iš fragmentiškų iniciatyvų virto valstybės bei atminties institucijų koordinuojama nacionaline politika.** Pagrindinis tikslas nebėra vien nuskenuoti objektus – vis daugiau dėmesio skiriama ilgalaikio išsaugojimo, atviros prieigos, duomenų susiejimo ir skaitmeninio turinio pakartotinio panaudojimo galimybėms. Nepaisant pasiektos pažangos, išlieka tam tikrų probleminių niuansų: nevienodas platformų atvirumo lygis, autorių teisių ribojimai, skirtinga metaduomenų kokybė ir netolygus paveldo skaitmeninimo tempas.

2005 m., Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinus Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepciją, **Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos pastangomis** (ši institucija – oficiali portalo valdytoja ir tvarkytoja) pradėta kurti **VEPIS**, kuri tapo pagrindu atminties institucijose – bibliotekose, muziejuose, archyvuose – saugomus kultūros paveldo objektus konsoliduoti į bendrą iš dalies atvirosios prieigos skaitmeninę sistemą (suskaitmeninti dokumentai ir objektai peržiūrimi laisvai, bet jų pakartotinis panaudojimas priklauso nuo konkretaus elemento licencinių taisyklių), ilgainiui virtusią

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

portalą **E. paveldas**. Vienas esminių tikslų šios platformos kūrimo pradžioje buvo sudaryti visuomenei galimybę naudotis bibliotekose, muziejuose ir archyvuose saugomų kultūros paveldo išteklių skaitmeninėmis kopijomis, taip pat plėtoti elektronines paslaugas.<sup>12</sup>

Elektroninio paveldo sistemos plėtrai nuo pat pradžių buvo būdingi skirtingi raidos etapai. Pavyzdžiui, nuo 2012 m. **turinys jau integruojamas į Europos Komisijos inicijuotą skaitmeninio kultūros paveldo platformą Europeana**. Dėl to portalas **E. paveldas** laikomas pirmuoju oficialiu **Europeana tarpininku Lietuvoje**, per kurį tarptautinei auditorijai perduodami Lietuvos kultūros paveldo objektų duomenys<sup>13</sup>. 2018 m. vykdyti patobulinimai ir diegiamos naujos buvo orientuoti į didesnę interaktyvumą ir naudotojų įsitraukimą, sudarant sąlygas suskaitmenintą paveldą naudoti pakartotinai – kurti bei dalytis virtualiomis parodomis, kolekcijomis ir kitais skaitmeninio turinio produktais. 2021 m. apskritai atlikta daug modernizacijos darbų, optimizuotas funkcionalumas.<sup>14</sup> Siekiant patogumo lankytojams, visi portale publikuojami skaitmeniniai objektai yra licencijuojami, todėl naudotojai gali aiškiai identifikuoti jų naudojimo teises ir apribojimus. Laisviausia licencija, laikantis joje nustatytų sąlygų, suteikia galimybę objektus naudoti, kopijuoti ir platinti be papildomų apribojimų.<sup>15</sup>

**Vieno langelio principu veikiančiame portale E. paveldas kaupiami ir viešinami įvairūs suskaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektai** – knygos, periodiniai leidiniai, archyviniai dokumentai, kartografinė medžiaga, garso įrašai, muziejų eksponatai ir kt. Kai kurie iš jų yra reti ar unikalūs, todėl skaitmeninė prieiga – galimybė visuomenei nuotoliniu būdu susipažinti su kultūros paveldo išteklių, juos peržiūrėti ir atlikti paiešką dokumentų tekstuose, įskaitant ypač vertingus ir retus paveldo artefaktus.<sup>16</sup> Daugiau nei du dešimtmečius veikiančio portalo veiklos etapas šiuo metu artėja prie pabaigos, nes **E. paveldo kaip savarankiškos prieigos platformos vaidmuo pamažu transformuojasi – iš atskiros skaitmeninio portalo jis išaugo į naujos kartos skaitmeninę ekosistemą E. kultūra**. Raidą žymi ne vien pavadinimo pokyčiai, jie susiję su skaitmeninės sistemos vaidmens modernizacija, naujų sprendimų skaitmeninėje darbotvarkėje pasitelkimu.<sup>17</sup>

Kultūros paveldo išsaugojimui reikšmingas **projektas E. kultūra – jungtinis suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros bei audiovizualinio turinio, elektroninių paslaugų ir sklaidos portalas – inicijuotas kultūros vertybėms į centralizuotą duomenų sistemą integruoti**. Didelė dalis Lietuvos kultūros turinio iki tol buvo saugoma įvairiose institucijose bei duomenų bazėse, bet tokia informacijos prieiga yra fragmentuota ir ne visuomet lengvai prieinama vartotojams. Siekiant pagerinti kultūros išteklių prieinamumą ir matomumą, sumanytas bei keliais etapais įgyvendintas projektas *E. kultūra* – integruota platforma, sujungianti kultūros paveldą ir šiuolaikinį kultūrinį turinį bendroje skaitmeninėje

<sup>12</sup> Apie portalą. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/about>

<sup>13</sup> Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. (2020 m. balandžio 9 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/naujienos/5282-kulturos-paveldo-platformos-e-paveldas-ir-europeana-kas-jas-sieja>

<sup>14</sup> Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. (2022 m. sausio 25 d.) Svarbi informacija portalo „E. paveldas“ vartotojams. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/naujienos/8108-svarbi-informacija-portalo-epaveldas-lt-vartotojams>

<sup>15</sup> Žr. 12 šaltinį.

<sup>16</sup> Ten pat.

<sup>17</sup> 20 metų vystomas portalas „epaveldas.lt“ 2026-aisiais taps „ekultura.lt“. (2025 m. rugpjūčio 8 d.). Prieiga per internetą: <https://www.ekultura.lt/news/09384852-9558-4251-85ba-8a60864b0ac9>

aplinkoje. Svarbiausia, kad **skirtingose institucijose išskaidytas kultūros turinys būtų integruotas į bendrą šiuolaikišką erdvę**, taip siekiama didinti kultūros paveldo matomumą, prieinamumą ir sudaryti galimybes vienoje terpėje atrasti įvairias kultūros formas.<sup>18</sup>

*E. kultūra* – tai nacionalinis projektas, kuriuo siekiama sukurti jungtinę skaitmeninę platformą, konsoliduojančią Lietuvos kultūros ir audiovizualinį turinį, elektronines paslaugas bei kultūros sklaidos priemones. Projektą kartu su partneriais (daugeliu kultūros institucijų) 2023 m. spalio 5 d.–2026 m. balandžio 30 d. **įgyvendino LNB**. Jis finansuotas Europos Sąjungos (NextGenerationEU) bei ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ lėšomis, iš viso skirta 23,8 mln. eurų.<sup>19</sup> Siekiama užtikrinti platesnę ir efektyvesnę prieigą prie kultūros paveldo ir moderniomis priemonėmis stiprinti visuomenės ryšį su kultūra, šiuo metu sistema jau testuojama.

Kad turinio integracija ir sukauptų duomenų atvėrimas visuomenei yra keblus procesas, iliustruoja **ypatingas projekto E. kultūra kūrėjų dėmesys autorių teisių sričiai**. Iš esmės teisiniai aspektai nulemia suskaitmeninto objekto ar kūrinio panaudojimo galimybes. Platforma **E. kultūra veiks ne tik kaip kultūros turinio archyvas, bet ir kaip sistema, aiškiai reglamentuojanti jo naudojimo teises**. Kiekvienas objektas bus pažymėtas licencijomis ar teisių nuorodomis, kurios nustatys, ar turinį galima atsisiųsti, dalytis ir naudoti kitais būdais, o technologiniai sprendimai automatiškai turėtų užtikrinti šių apribojimų laikymąsi. Taip pat platformoje taikomos skirtingos galimybės lankytojams: eiliniai vartotojai gali tik peržiūrėti turinį, o profesionaliesni – kurti kolekcijas ar virtualias parodas, tačiau viešas platinimas yra ribojamas. Atviresnės licencijos, tokios kaip *Creative Commons*, suteikia teisę turinį naudoti plačiau, visgi dažniausiai su tam tikrais apribojimais, ypač komercinei paskirčiai.<sup>20</sup>

Be minėtų portalų, Lietuvos kontekste kaip dokumentinio **paveldo talpykla itin svarbi yra Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema (LIMIS)**, sukurta siekiant, kad šalies **muziejų rinkiniai** būtų susisteminti, suskaitmeninti ir vienoje virtualioje erdvėje lengvai prieinami tiek specialistams, tiek visuomenei. Iki tol muziejų vertybės buvo fiziškai saugomos skirtingose institucijose, todėl informacijos paieška laikyta sudėtinga ir nevientisa. Sistema kurta norint išspręsti šią problemą – užtikrinti bendrą duomenų valdymą, pagerinti kultūros paveldo prieinamumą ir sudaryti galimybes plačiau naudoti muziejų turinį švietimui, mokslui ir pan.

**LIMIS centras, kaip Lietuvos dailės muziejaus padalinys, buvo įkurtas 2009 m.** Sistema sukurta 2010–2013 metais, o 2022 m. pabaigoje finišavo daugiau nei ketverius metus trukęs jos modernizavimo projektas, kuriam iš ES struktūrinių fondų ir Lietuvos Respublikos biudžeto buvo skirta per 4 mln. eurų.

<sup>18</sup> Lietuvos Respublikos valstybinė kultūros paveldo komisija. (2026 m. sausio 29 d.). Planuojamas „e. kultūra“ platformos startas – jau gegužę: atvers didžiausią skaitmeninę Lietuvos kultūros erdvę. Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/naujienos/planuojamas-ekultura-platformos-startas-jau-geguze-atvers-didziausia-skaitmenine-lietuvos-kulturos-erdve/>

<sup>19</sup> Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. (2026 m. sausio 9 d.) Autorių teisių srityje – reikšmingas įvykis: Lietuvos nacionalinė biblioteka susitarė dėl beveik 400 tūkst. eurų vertės turinio atvėrimo visuomenei. Prieiga per internetą: <https://lnb.lt/naujienos/14055-autoriu-teisiu-srityje-reiksmingas-ivykis-lietuvos-nacionaline-biblioteka-susitare-del-beveik-400-tukst-euru-vertes-turinio-atverimo-visuomenei>

<sup>20</sup> Kas gali būti atverta, o kas – saugoma? Autorių teisės platformoje „e.kultūra“. (2026 m. kovo 4 d.). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/naujienos/kas-gali-buti-atverta-o-kas-saugoma-autoriu-teises-platformoje-ekultura-1770-2634512>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

LIMIS centras administruoja, plėtoja ir atnaušina LIMIS sistemą, koordinuoja muziejų skaitmeninimo veiklas bei teikia skaitmeninimo paslaugas kultūros paveldo institucijoms bei asmenims. Centras saugo ir viešina skaitmeninį turinį, kuria elektronines paslaugas, teikia duomenis nacionalinėms bei tarptautinėms bazėms, taip pat vykdo kultūros paveldo skaitmeninimo rezultatų stebėseną. Pamatiniai **LIMIS tikslai – automatizuoti Lietuvos muziejų eksponatų apskaitą, taikant vienodus standartus kaupti ir valdyti skaitmeninę informaciją, sudaryti sąlygas efektyviai keistis duomenimis**. Naudodamasi pažangia elektronine paieškos sistema, visuomenė gali lengvai pasiekti informaciją apie muziejų vertybes, o pačios atminties institucijos efektyviau koordinuoja bei organizuoja savo veiklą. Be to, **LIMIS Lietuvos muziejuose saugomus duomenis integruoja į tarptautines sistemas**, taigi šalies kultūros paveldo sklaidą skatina pasauliniu mastu.<sup>21, 22</sup>

Įgyvendinus LIMIS projektą, dokumentinis muziejų paveldas buvo ne tik imtas centralizuotai kaupti ir saugoti skaitmeninėje aplinkoje – itin akcentuotos duomenų atvėrimo visuomenei ir jų integracijos į bendras Lietuvos bei tarptautines kultūros paveldo informacines platformas idėjos. **Sistema išsiskiria atvirų fondų koncepcija, nes visuomenei suteikiama prieiga prie muziejų fonduose saugomų eksponatų**, taip pat skatinamas aktyvus vartotojų įsitraukimas duomenis pritaikant asmeniniams poreikiams. Muziejines vertybes galima peržiūrėti, susipažinti su jų aprašais ir kurti asmenines kolekcijas. Ateityje LIMIS galėtų dar labiau prisidėti prie kultūros paveldo išsaugojimo ir platesnio jo panaudojimo kūrybiniais bei edukaciniais tikslais. Taigi, muziejams priskiriama **ne vien dokumentų saugojimo funkcija – kultūros prieinamumo srityje jie matomi kaip tarpininkai įgalinant visuomenę ištekliais naudotis kūrybiškai**.<sup>23</sup>

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninės informacinės sistemos yra svarbios kultūros vertybių ir informacijos kaupimo, saugojimo, skaitmeninimo procesuose, be to, užtikrina nuotolinę greitą prieigą prie svarbių dokumentų. Informacijos centralizavimas leidžia vienoje erdvėje sukaupti ir susisteminti duomenis iš skirtingų institucijų, tai didina duomenų prieinamumą vartotojams, užtikrina nuoseklumą, eliminuojamas informacijos dubliavimosi veiksnys. Sistema LIMIS orientuota į muziejų rinkinius, *E. paveldas* – į bibliotekų, archyvų ir kitų institucijų dokumentus, o naujoji *E. kultūra* yra platesnė platforma, vienoje infrastruktūroje integruojanti kultūros turinį ir paslaugas. Neabejotinai, minimi projektai lėmė reikšmingus virtualių kultūros paslaugų plėtros pokyčius.

<sup>21</sup> Muziejinių vertybių skaitmeninimas. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.emuziejai.lt/limis-mokymai/1-bendra-informacija-apie-limis/>

<sup>22</sup> Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. (n. d.). Pradedamas įgyvendinti „Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) plėtros, modernizavimo ir naujų el. paslaugų projektas „Virtualus muziejus“. Prieiga per internetą: <https://www.lndm.lt/pradedamas-igyvendinti-lietuvos-integralios-muzieju-informacines-sistemos-limis-pletros-modernizavimo-ir-nauju-el-paslaugu-projektas-virtualus-muziejus/>

<sup>23</sup> Dovydaitytė, L. (2015). Būti muziejaus dalimi: Lietuvos muziejų komunikacija su visuomene. *Komunikuoti kultūrą: institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 215). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2015~1620026399983/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

#### 4. Tarptautinės suskaitmeninto turinio platformos: perspektyvos ir sąveika

Kalbant apie dokumentinį paveldą, šalia lietuviškų sistemų aktualu aptarti ir tarptautines platformas, tokias kaip *Europeana*, *Worldcat* ar *HathiTrust*, kurios užtikrina kultūros paveldo prieinamumą už valstybių ribų, o Lietuvos bei kitų šalių išteklius integruoja į globalią informacinę erdvę. Jos svarbios, nes konsoliduotoje aplinkoje kaupia gausybę skaitmenintų objektų iš skirtingų šalių bibliotekų, archyvų ir muziejų, taip sudaromos sąlygos platesniems moksliniams tyrimams ir duomenų palyginimui. Plačiau plėtojami bendri standartai, užtikrinamas metaduomenų suderinamumas ir stiprinamas tarptautinis bendradarbiavimas, o nacionalinis kultūros palikimas integruojamas į bendrą pasaulinį dokumentinio paveldo tinklą.

Tokios dokumentinio paveldo sklaidos platformos kaip **Europeana** sudaro palankią terpę, kad kultūrinė atmintis būtų išsaugota tarptautiniu mastu. ES dokumentinis paveldas neturi būti izoliuotas, atvirkščiai – turi būti prieinamas kuo platesnei auditorijai. Ši skaitmeninė kultūros kolekcija – **Europos Komisijos inicijuotas visos Bendrijos susietų atvirų kultūros duomenų projektas**, kuris funkcionuoja vieno langelio principu ir yra skirtas visuomenei, švietimo bei mokslo bendruomenei, kultūros bei kūrybinių industrijų kūrėjams. Itin akcentuojama jo kaip turizmo gaivinimo priemonės paskirtis, šiai reikmei išryškėjus COVID-19 pandemijos metu ir po jos. Sistema pasižymi visišku duomenų atvirumu ir plačiomis jų panaudojimo galimybėmis.<sup>24</sup>

*Europeana* yra ES skaitmeninių paslaugų infrastruktūros dalis. Bendros duomenų erdvės iniciatyva startavo 2008 m., prie jos nuo pat pradžios prisijungė ir Lietuva. Nuo 2011 m. **Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka vykdo nacionalinio agregatoriaus funkciją – koordinuoja duomenų rinkimą, rūpinasi jų kokybe ir užtikrina perdavimą į Europeaną**. Ji teikia konsultacijas analoginių kolekcijų skaitmeninimo klausimais, rekomendacijas dėl skaitmeninių objektų kokybės ir jų ženklinimo pagal *Creative Commons* licencijas, organizuoja mokymus bei seminarus, taip pat vykdo duomenų patikrą prieš juos publikuojant portaluose *E. paveldas* ir *Europeana*. **2025 m. duomenimis, Europeana platformoje buvo paskelbti 810 194 objektai iš Lietuvos – 1,28 proc. viso platformos turinio. Pagal šį rodiklį mūsų šalis tarp 47 valstybių užėmė 17-ąją vietą.** Be to, didžioji dalis Lietuvos pateiktų objektų – 780 889 (96,4 proc.) – buvo priskirti aukštos kokybės turiniui (3 ir 4 kokybės lygiai), atitinkančiam *Europeana* nustatytus reikalavimus. Pagrindinės Lietuvos veiklos kryptys, susijusios su dalyvavimu *Europeana* platformoje ir tarptautinių rekomendacijų įgyvendinimu, apima kelių svarbių sričių plėtojimą: trimačio (3D) turinio gausinimą; institucijų įsitraukimo stiprinimą ir skatinimą kurti turinį, didinantį Lietuvos kultūros paveldo matomumą ir kultūros išteklių antrinio panaudojimo galimybes; metaduomenų daugiakalbystės plėtrą.<sup>25</sup>

<sup>24</sup> European Commission. (2024 m. spalio 16 d.). The Europeana platform. Prieiga per internetą: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europeana>

<sup>25</sup> Žr. 2 šaltinį.

Svarbu paminėti, kad **Europeana šiais metais prisijungė prie Atvirojo paveldo deklaracijos** (angl. *Open Heritage Statement*) – tarptautinio pareiškimo, kuriuo siekiama užtikrinti atvirą, sąžiningą ir visiems prieinamą viešojo domeno kultūros paveldą skaitmeninėje erdvėje. Inicatyvoje jau dalyvauja daugiau kaip 60 organizacijų iš 25 šalių. Pagrindinis tikslas – šalinti kliūtis, ribojančias prieigą prie kultūros paveldo, skatinti jo pakartotinį naudojimą ir stiprinti viešojo domeno apsaugą. Deklaracijoje įtvirtintos nuostatos atitinka *Europeanos* misiją didinti skaitmeninio kultūros paveldo prieinamumą, skatinti kultūrinį dalyvavimą, žinių sklaidą ir atvirą prieigą prie kultūros išteklių. Be to, šis aktas svarbus ir tuo aspektu, kad remiamos tarptautinės pastangos įtvirtinti išvardytuosius principus formuojant kultūros paveldo politiką ir įgyvendinant praktinius uždavinius.<sup>26</sup>

Populiarus portalas **Worldcat** veikia kitais principais nei *Europeana*. **Paieškos sistema atlieka jungtinio katalogo, kuriame telkiasi gausybė duomenų iš viso pasaulio atminties institucijų, funkciją.** Tai – globaliu mastu veikiančios ne pelno siekiančios organizacijos *Online Computer Library Center* (OCLC) valdomas didžiausias pasaulyje bibliotekų duomenų ir kolekcijų tinklas, kurio pradžia datuojama 1971 m. Tuomet buvo paklotas pamatas ir dabar veikiančiai bazei. Valdytojų sistema pristatoma kaip „nepriylgstamas pasaulinis išteklius“. „*Worldcat* yra daug daugiau nei duomenų bazė – tai esminis metaduomenų darbo eigos bibliotekose pagrindas ir gyvybiškai svarbus tinklo informacijos šaltinis, padedantis bibliotekoms priimti sprendimus.“<sup>27</sup> Portalas laikomas **didžiausiu pasaulio bibliotekų katalogu**, nes vienoje sistemoje galima rasti fizinius ir skaitmeninius išteklius iš tūkstančių bibliotekų. Jo veikimo pagrindas – bibliotekų bendradarbiavimas, bendri metaduomenys ir dalijimasis informacija, o pagrindinė vertė – galimybė greitai **nustatyti, kur pasaulyje yra reikalingas informacijos šaltinis ir padėti vartotojams rasti patikimus duomenis**, kurių dažnai neįmanoma aptikti bendroje interneto paieškos sistemoje.

*Worldcat* yra pasaulinė bibliotekų paieškos sistema, kuri viename portale leidžia rasti skirtingų formatų leidinius iš tūkstančių bibliotekų ir matyti, kur jie prieinami – tiek skaitmeniniu būdu, tiek fizinėse bibliotekose, o prireikus teikiama tarpbibliotekinio skolinimo paslauga.<sup>28</sup> **Viso pasaulio nacionalinės bibliotekos, įskaitant LNB, savo kolekcijomis dalijasi šioje sistemoje.** Institucijų sukaupti duomenys, teikiami portalui, sudaro jo turinio pagrindą: **įtraukiant įvairių tipų, dydžių ir skirtinguose raidos etapuose esančias bibliotekas, vystosi globalus institucijų bendradarbiavimas, kuris peržengia valstybių, kalbų ir kultūrų ribas bei sukuria unikalią, vientisą bibliografinę sistemą.**<sup>29</sup>

**Europeanos ir Worldcat partnerystė įrodo, kad XXI a. informacija suvokiama nebe kaip uždara, bet laisvai tarp įvairių integruotų sistemų cirkuliuojanti vertybė.** 2021 m. *Europeana* ir pasaulinė bibliotekų organizacija OCLC pradėjo bendradarbiavimą, kurio rezultatas – daugiau kaip 25 mln. atvirai licencijuotų *Europeana* kultūros paveldo objektų metaduomenų buvo integruota į *Worldcat* duomenų

<sup>26</sup> The Europeana Initiative is proud to sign the Open Heritage Statement. (2026 m. balandžio 16 d.). Prieiga per internetą: <https://www.dataspace-culturalheritage.eu/en/news/the-europeana-initiative-is-proud-to-sign-the-open-heritage-statement>

<sup>27</sup> OCLC Annual Report 2024-2025. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.oclc.org/en/annual-report/2025/home.html>

<sup>28</sup> What is WorldCat.org?. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://search.worldcat.org/about>

<sup>29</sup> Libraries provide the foundation. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.oclc.org/en/worldcat/foundation.html>

bazę. Pagrindiniai partnerystės tikslai: *Europeana* turinio prieinamumas pasauliniu mastu, atviros prieigos kultūros paveldo išteklių integracija į bibliotekų paieškos sistemas, žinių sklaidos, mokymosi, kūrybiškumo išnaudojant atvirus duomenis skatinimas ir pan. *Worldcat* yra didžiausia pasaulyje bibliotekų kolekcijų duomenų bazė, o integravus *Europeana* duomenis naudotojai gali vienos paieškos metu rasti ir aktualius tradicinius bibliotekų išteklius, ir skaitmenintą Europos kultūros paveldą.

**Akcentuojama, kad bibliotekos vis labiau remiasi atviros prieigos ištekliais. Atvirai licencijuoto turinio įtraukimas į *Worldcat* mažina prieigos barjerus ir leidžia tyrėjams, studentams bei visuomenei greičiau pasiekti reikalingą informaciją.** Ši iniciatyvų bendradarbiystė reikšmingai išplėtė Europos kultūros paveldo matomumą pasaulio bibliotekų ir informacijos vartotojų bendruomenėje.<sup>30</sup>

Pasaulyje įsibėgėjant dokumentinio paveldo skaitmeninimo procesams, atsirado poreikis ir susidarė palankios sąlygos organizuoti **didelės apimties akademinę skaitmeninę biblioteką ir visateksčių dokumentų duomenų bazę**, kurioje būtų ne tik kaupiami bibliografiniai duomenys, bet saugomi bei vartotojams prieinami milijonai suskaitmenintų knygų, periodinių leidinių bei kitokio tipo dokumentų. *HathiTrust* – 2008 m. Mičigano universiteto ir kitų konsorciumo *Committee on Institutional Cooperation* (dabar *Big Ten Academic Alliance*) narių bei Kalifornijos universiteto, įskaitant skaitmeninę bei kitas jo bibliotekas, partnerystės ir bendradarbiavimo rezultatas (vėliau prie projekto prisijungė daugiau partnerių). Organizacija buvo sukurta remiantis jau vykusiu masiniu bibliotekų išteklių skaitmeninimu (bendradarbiaujant su *Google Books* ir *Open Content Alliance*), o finansuota pačių steigėjų. Siekta sukurti patikimą ilgalaikę skaitmeninę saugyklą, kurioje mokslinių bibliotekų kolekcijos būtų saugomos, tvarkomos ir prieinamos pagal bibliotekų standartus, vadovaujantis akademineis, o ne komerciniais interesais. Pagrindinis tikslas – **ilgalaikis skaitmeninio paveldo išsaugojimas ir prieigos prie mokslinės informacijos užtikrinimas**. Pirmiausia, kultūros paveldas turi būti naudingas mokslinių tyrimų bare.<sup>31</sup> *HathiTrust* strateginė vizija orientuota į keturias pagrindines kryptis: **(1) prieigos prie skaitmeninių kolekcijų plėtrą, (2) kolekcijų įvairovės didinimą, (3) pažangų metaduomenų ir turinio valdymą bei (4) tvarios techninės ir organizacinės infrastruktūros stiprinimą**.<sup>32</sup>

***HathiTrust* laikoma hibridine skaitmenine biblioteka – iš dalies atvira, iš dalies riboto prieinamumo skaitmenine infrastruktūra.** Atvirumo matmuo pasižymi tuo, kad viešojo domeno kūriniai platformoje yra laisvai prieinami visiems vartotojams, juos galima tiek skaityti, tiek atsisiųsti ir išsaugoti savo įrenginyje. Ribotą kai kurių dokumentų prieigą lemia tai, kad dauguma autorių teisių saugomų kūrinių yra prieinami tik fragmentiškai, pavyzdžiui, paieškai ar trumpomis ištraukomis, o visas tekstas dažnai pasiekiamas tik prisijungus per universitetus, kurie yra konsorciumo nariai. Todėl *HathiTrust* laikoma „**kontroliuojamos prieigos**“ (angl. *controlled access*) **sistema**, o ne visiškai atvira duomenų bazė.<sup>33</sup>

<sup>30</sup> Europeana's partnership with OCLC brings cultural heritage to new audiences. (2021 m. gruodžio 10 d.). Prieiga per internetą: <https://www.dataspace-culturalheritage.eu/lt/news/europeana-s-partnership-with-oclc-brings-cultural-heritage-to-new-audiences>

<sup>31</sup> University of California Libraries. (n. d.). UC and HathiTrust: A short history. HathiTrust Help Center. Prieiga per internetą: <https://help.hathitrust.universityofcalifornia.edu/support/solutions/articles/9000205884-uc-and-hathitrust-a-short-history>

<sup>32</sup> HathiTrust. (n. d.). Strategic vision. Prieiga per internetą: <https://www.hathitrust.org/about/mission-history/strategic-vision/>

<sup>33</sup> HathiTrust. (n. d.). Research datasets. Prieiga per internetą: <https://www.hathitrust.org/member-libraries/resources-for-librarians/data-resources/research-datasets/>

Kaip matyti iš dokumentacijos, *HathiTrust*, visų pirma, yra akademinių bibliotekų konsorciumo produktas, skaitmenines kolekcijas integruojantis į vieną bendrą platformą ir **veikiantis kaip integrali skaitmeninė sistema**. Nuo pat pradžių buvo numatyta, kad *HathiTrust* skaitmeninius išteklius iš skirtingų institucijų integruos į vieną bendrą saugyklą, o siekiant užtikrinti veiksmingą paiešką ir valdymą partnerių metaduomenys bus standartizuojami.<sup>34</sup> Platformos valdytojai deklaruoja aktyviai bendradarbiaujantys su įvairiomis bibliotekomis ir išsamiai pateikia instrukcijas, kaip įvairios institucijos gali savo skaitmeninį turinį ir bibliografinius duomenis integruoti šioje svetainėje. Nors narystės sąlygose to nereikalaujama, visi *HathiTrust* nariai skatinami prisidėti prie savo publikuotų įrašų ilgalaikio išsaugojimo ir prieigos užtikrinimo, taip pat unikaliomis kolekcijomis dalytis su platesne auditorija.<sup>35</sup>

*Europeana*, *Worldcat* ir *HathiTrust* yra reikšmingos tarptautinės skaitmeninės informacijos išteklių talpyklos, suteikiančios prieigą prie įvairių institucijų sukaupto turinio. Jų veikla rodo, kad dokumentinio paveldo prieinamumas vis labiau priklauso nuo skaitmeninių platformų ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Nors skiriasi tikslais ir veikimo modeliais, visos šios platformos prisideda prie paveldo sklaidos, paieškos ir pakartotinio naudojimo tarptautiniu mastu.

## 5. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Skaitmeninimo procesai šiandien tampa neatsiejama viešojo ir privataus sektoriaus veiklos dalimi. Sėkmingas jų įgyvendinimas priklauso ne tik nuo technologinių sprendimų, bet ir nuo tinkamai suformuotos organizacinės struktūros bei aiškiai apibrėžto teisinio reguliavimo. Institucijų prioritetai lemia šio proceso įgyvendinimo kryptis, kurios įtvirtintos teisės aktuose. Juose nustatytos pagrindinės skaitmeninimo užduotys, duomenų valdymo principai, integralumo, turinio atvirumo / uždaro parametrai. Publikuotų dokumentų skaitmeninimas Lietuvoje yra nuosekliai organizuojamas procesas, grindžiamas valstybės strateginiais dokumentais. Skirtingus skaitmeninimo aspektus pabrėžiantys reglamentai užtikrina kultūros paveldo išsaugojimą, skaitmeninio turinio prieinamumą visuomenei ir kultūros integraciją į šiuolaikinę skaitmeninę aplinką. Šioje veikloje išryškėja institucinė įtaka – aktyviai dalyvauja įvairios kultūros, atminties ir švietimo institucijos – bibliotekos, muziejai, archyvai bei mokslo įstaigos. Jos prisideda prie konkrečių praktinių skaitmeninimo veiklų nustatymo ir įgyvendinimo, taip pat nubrėžia sklaidos kryptis.

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo darbai telkiasi ne vienoje platformoje. Pastaraisiais dešimtmečiais buvo inicijuojamos ir kuriamos skirtingiems tikslams skirtos sistemos. Šio proceso pradžia laikomi 2005 m., kai pradėta kurti informacinė sistema VEPIS, tapusi portalo *E. paveldas* pagrindu. Dar vėliau imtos vystyti LIMIS ir *E. kultūra bazės*. Taigi šiandien kultūros paveldo skaitmeninimas Lietuvoje vykdomas per viena kitą papildančių sistemų tinklą, nes viena universali sistema nebūtų pajėgi patenkinti

<sup>34</sup> Christenson, H. (2011). *HathiTrust. Library Resources & Technical Services*, 55. (pp. 93-102). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5860/lrts.55n2.93>

<sup>35</sup> HathiTrust. (n. d.). Contribute content. Prieiga per internetą: <https://www.hathitrust.org/member-libraries/contribute-content/>

visų kultūros paveldo skaitmeninimo, valdymo ir prieigos poreikių. Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninės informacinės sistemos yra svarbios kultūros vertybių ir informacijos kaupimo, saugojimo, skaitmeninimo procesuose, be to užtikrina nuotolinę greitą prieigą prie svarbių dokumentų. Informacijos centralizavimas leidžia vienoje aplinkoje sukaupti ir susisteminti duomenis iš skirtingų institucijų, tai didina duomenų prieinamumą vartotojams, užtikrina nuoseklumą, leidžia eliminuoti informacijos dubliavimosi veiksnį. LIMIS orientuota į muziejų rinkinius, *E. paveldas* – į bibliotekų, archyvų ir kitų institucijų dokumentus, o naujoji *E. kultūra* yra platesnė platforma, vienoje infrastruktūroje integruojanti kultūros turinį ir paslaugas. Neabejotinai, minimi projektai lėmė reikšmingus virtualių kultūros paslaugų plėtros pokyčius.

Tarptautinės platformos, tokios kaip *Europeana*, *Worldcat* ar *HathiTrust*, užtikrina kultūros paveldo prieinamumą už valstybių ribų, o Lietuvos ir kitų šalių išteklius integruoja į globalią informacinę erdvę. Jos svarbios, nes konsoliduotoje aplinkoje kaupia gausybę skaitmenintų objektų iš skirtingų šalių bibliotekų, archyvų ir muziejų – taip sudaromos sąlygos platesniems moksliniams tyrimams ir duomenų palyginimui. Plačiau plėtojami bendri standartai, užtikrinamas metaduomenų suderinamumas ir stiprinamas tarptautinis bendradarbiavimas. Taip nacionalinis kultūros palikimas integruojamas į bendrą pasaulinį dokumentinio paveldo tinklą. *Europeana*, *Worldcat* ir *HathiTrust* yra reikšmingos tarptautinės skaitmeninės informacijos išteklių talpyklos, suteikiančios prieigą prie įvairių institucijų sukaupto turinio. Jų veikla rodo, kad dokumentinio paveldo prieinamumas vis labiau priklauso nuo skaitmeninių platformų ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Nors skiriasi tikslais ir veikimo modeliais, visos šios platformos prisideda prie paveldo sklaidos, paieškos bei pakartotinio naudojimo tarptautiniu mastu.

#### Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

- Vienoje analizėje dėl apimties ribotumo keblu atskleisti visuotinę dokumentinio paveldo atvėrimo visuomenei patirtį – greta aptartųjų skaitmeninių ekosistemų veikia ir kitos, specifinės paskirties saugyklos (pavyzdžiui, *Trove*, *Gallica*, *JSTOR*, *Internet Archive* ir kt.). Vis dėlto pačių didžiausių ar itin ilgai funkcionuojančių, atsinaujinančių ir, atsižvelgiant į informacinės visuomenės poreikių kaitą, besitransformuojančių platformų sugretinimas yra gana iliustratyvus ir atskleidžia **bendrąsias dokumentinio paveldo kaupimo sistemų tendencijas**, leidžia išryškinti vyraujančius veiklos modelius bei įvertinti pagrindines šios srities raidos kryptis europiniame ir pasauliniame kontekste. *Europeana*, *Worldcat*, *HathiTrust*, *E. paveldas*, *E. kultūra* ir LIMIS platformos reprezentuoja skirtingus kultūros paveldo ir informacijos išteklių valdymo modelius tarptautiniu ir nacionaliniu lygmenimis.
- Apibendrinant galima teigti, kad informacijos **skaitmeninimo procesai iš esmės pakeitė dokumentinio paveldo prieinamumo ir naudojimosi juo tendencijas**: (1) nuo institucinio saugojimo pereinama prie strategijos, orientuotos į vartotoją; (2) dėmesys tenka nebe fragmentiškai išskaidytų dokumentų institucijose atvirumui, o tarpusavyje sąveikaujančių dokumentinio paveldo informacinių sistemų plėtrai. Vis dėlto savitieji duomenų atvirumo ir uždarojo šiame darbe

aptartose platformose niuansai priklauso ne tik nuo technologinių sprendimų, bet ir nuo bazių paskirties, autorių teisių reguliavimo, institucinių pozicijų bei siekio kultūros paveldo sklaidą suderinti su intelektinės nuosavybės ir paveldo apsaugos reikalavimais. Dėl šių priežasčių visuomenei dažniausiai visiškai atveriami metaduomenys, tačiau naudojimąsi kai kuriais skaitmeniniais objektais riboja specialiosios sąlygos, pavyzdžiui, intereso priklausymas tam tikrai institucijai ir pan.

- Galima teigti, kad platformos *E. paveldas*, *E. kultūra*, LIMIS, *Europeana*, *Worldcat* ir *HathiTrust* **duomenų integracijos požiūriu turi bendrą tikslą - užtikrinti kultūros, mokslo ir informacijos išteklių prieinamumą per konsoliduotas skaitmenines platformas.** Tačiau jų **skirtumus tikslinga vertinti funkcinio, institucinio, turinio ir prieinumo požiūriais:** skiriasi valdytojai, turinio naudojimo sąlygos, reprezentuojamų duomenų pobūdis, nacionalinė ir tarptautinė aprėptis ir kt. Tokios platformos kaip *Europeana* ir *E. paveldas* yra orientuotos į kultūros paveldo sklaidą, todėl siekia suteikti atviresnę prieigą visuomenei prie skaitmeninto turinio. *Worldcat* pirmiausia veikia kaip bibliografinių įrašų katalogas, kuriame prieinama informacija apie leidinį ir jo saugojimo vietą, tačiau ne pats dokumentas. LIMIS – muziejų rinkinių valdymo, apskaitos sistema, todėl visuomenei pasiekiami tik atrinkti visateksčiai eksponatai. Kadangi dauguma aptartų platformų informaciją kaupia ir integruoja iš skirtingų bibliotekų, muziejų ar archyvų, kiekviena iš dalyvaujančių institucijų gali nustatyti skirtingas prieigos sąlygas savo skaitmeniniams objektams naudoti. Šis faktorius lemia, kad **vienoje sistemoje gali būti tiek visiškai atvirų, tiek iš dalies prieinamų išteklių.** Taigi, dokumentinio paveldo atvėrimo platformų apžvalga atskleidžia, kad jo prieiga skaitmeninėje erdvėje nėra vienalytis reiškinys – informacijos prieinamumas nuosekliai plečiamas, bet visiškas atvirumas vis dar priklauso nuo daugelio tarpusavyje susijusių aplinkybių ir ribojančių veiksnių ar įgyvendintojų siekinių. Todėl skaitmeninimo apimtis ir kultūros politikos formuotojų nustatyti prioritetai gali būti vertinami kaip strateginiai sprendimai, lemiantys kultūros paveldo atranką, išsaugojimą ir prieinamumą visuomenei.